

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

27^E JAARGANG

WOENSDAG 19 AUGUSTUS 1942

No. 1387

N.V.
Stoomvaart-Mij. „Nederland”
Amsterdam

N.V.
Rotterdamsche Lloyd
Rotterdam

Eerste Nederlandsche
Verzekering-Maatschappij
op het Leven en tegen
Invaliditeit N.V.
Gevestigd te 's-Gravenhage

Administratiekantoor
Dordrecht
Bellevuestraat 2
Telefoon 5346

Ons Bureau voor
Collectieve Contracten
verstreckt gaarne

Gedocumenteerde
adviezen
voor
Personeelverzekering

ROTTERDAMSCH
BANKVEREENIGING
ROTTERDAM-AMSTERDAM-'S GRAVENHAGE

KAPITAAL EN RESERVE
f 62.000.000

SAFE LOKETTEN
TER BERGING VAN WAARDEN

150 KANTOREN IN NEDERLAND

Openbare werken en
Conjunctuurbeweging
door **Dr. Ir. A. Baars**
PRIJS f 2.10*
Prijs voor donateurs en leden
van het N. E. I. f 1.50.
In den boekhandel verkrijgbaar
UITGAVE: DE ERVEN
F. BOHN N.V., HAARLEM

Ter vervanging van haar door brand verloren gegane voorraad nummers van Economisch-Statistische Berichten en Economisch-Statistisch Maandbericht van den jaargang 1940, zou de redactie het zeer opprijs stellen, indien de lezers, die hun exemplaren kunnen missen, deze aan haar zouden willen afstaan.

AMSTERDAMSCH
BANK N.V.
AMSTERDAM

Open bewaarneming van
effecten

Adviezen voor belegging
Uitvoering van beursorders

R. Mees & Zoonen

Ac. 1790

BANKIERS EN ASSURANTIE-MAKELAARS

ROTTERDAM
AMSTERDAM (Ass.)
's-GRAVENHAGE
DELFT — SCHIEDAM
VLAARDINGEN

BEHANDELING VAN ALLE
BANKZAKEN

BEZORGING VAN ALLE
ASSURANTIËN

VERLIESPOSTEN-VOORKOMEND-SYSTEEM

BESTAANDE UIT VIER DIENSTEN

Deze tijd is rijk aan veranderingen. Laat daarom Uw onbetaald gebleven oude posten inschrijven bij
DIENST IV VAN HET V.V.S.

VAN DER GRAAF & Co. N.V.
AMSTERDAM C. — AMSTELSTRAAT 14-18

ABONNEERT U OP

DE ECONOMIST

ORGAAN VAN HET NED. ECONOMISCH INSTITUUT

Onder redactie van:

Th. Ligthart, Ch. Raaijmakers,
C. A. Verrijn Stuart, G. M. Verrijn Stuart,
F. de Vries.

De Economist verschijnt den 15den van elke maand. De prijs voor den jaargang bedraagt f 12.60* voor 't binnenl., franco p. p. f 13.40*; voor studenten f 10.50*. franco p. p. f 11.30*; f 13.50 voor het buitenland, bij vooruitbetaling.

Met 1942 begon de Eén-en-negentigste jaargang:

Proefnummer gratis op aanvraag verkrijgbaar!

Abonnementen worden ook door den boekhandel aangenomen.

UITGAAF VAN DE ERVEN F. BOHN N.V.
HAARLEM — POSTGIRO 5403

Overzicht van de ontwikkeling der handelspolitiek van het Koninkrijk der Nederlanden van 1923 t/m. 1938

(Samengesteld door een groep medewerkers van het N.E.I., onder leiding van Prof. Mr. P. Lieftinck)

28ste publicatie van het Nederl. Econom. Instituut

Prijs f 2.10*

(Prijs voor donateurs en leden van het N.E.I. f 1.50) *Verkrijgbaar in den boekhandel*

UITGAVE:

DE ERVEN F. BOHN N.V., HAARLEM

De Scheepsbouw-nijverheid in Nederland

door

Ir. J. W. BONEBAKKER

Publicatie no. 16 van het
PRUS. Nederlandsch Econom. f 1.55* Instituut

Donateurs en leden **f 1.10**

Verkrijgbaar in den Boekhandel

Uitgave van de

ERVEN F. BOHN - HAARLEM

TINRESTRICTIE EN TINPRIJS

door **M. J. Schut**

31ste Publicatie van het Nederlandsch Economisch Instituut.

Prijs f 1.55*

(Prijs voor donateurs en leden van het N.E.I. f 1.10)

Verkrijgbaar i. d. boekhandel

UITGAVE:

De Erven F. Bohn N.V., Haarlem

Derde Gewijzigde Druk

van

Egalisatiefondsen en Monetaire Politiek in Engeland, Nederland en de Vereenigde Staten

door

Prof. Dr. H. M. H. A. van der Valk

30ste Publicatie van het Nederlandsch Economisch Instituut.

Prijs f 2.10*

(Prijs voor donateurs en leden van het N. E. I. f 1.50)

Verkrijgbaar in den Boekhandel

Uitgave: De Erven

F. BOHN N.V., HAARLEM

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

27^E JAARGANG

WOENSDAG 19 AUGUSTUS 1942

No. 1387

HOOFDREDACTEUR:*M. F. J. Cool (Rotterdam).***PLAATSVERVANGEND HOOFDREDACTEUR:***H. W. Lambers (Zwartewaal).**Redactie en administratie: Pieter de Hoochweg 122, R'dam-W.**Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.**Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.*

Abonnementsprijs voor het weekblad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p. p. in Nederland f 20,85 per jaar. Buitenland en kolonien f 23,— per jaar. Abonnementen kunnen met elk nummer ingaan en slechts worden beëindigd per ultimo van elk kalenderjaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties. Adreswijzigingen op te geven aan de administratie.*

Advertenties voorpagina f 0,28 per mm. Andere pagina's f 0,22 per mm. Plaatsing bij abonnement volgens tarief.

INHOUD:

	Blz.
Enkele aspecten van de steunverlening aan stilgelegde bedrijven door <i>A. Kraal</i>	368
De Jaarbeurs-Idee werkt voort door <i>W. Graadt van Roggen</i>	371
Het oester- en mosselbedrijf door <i>H. A. H. Boelmans Kranenburg</i>	372
Overheidsmaatregelen op economisch gebied	374
Maandcijfers.	
Gecombineerde maandstaat van de vier Nederlandse groote banken en van het Nederlandsche bedrijf der Nederlandsche Handel-Maatschappij ..	374
Statistieken.	
Stand van 's Rijks Kas — Bankstaten	375

GELD- EN KAPITAALMARKT.

Dat de *geldmarkt* na de zeer groote buitenlandsche wisselaankopen, welke De Nederlandsche Bank de vorige week bewerkstelligde, een gemakkelijker tendenz zou vertoonen dan de vorige week, lag voor de hand; evenzeer dat de Agent van deze grootere ruimte zou gebruik maken om een deel van het in de daaraan voorafgaande week door hem rechtstreeks bij De Nederlandsche Bank ondergebrachte schatkistpapier af te lossen. Blijkbaar heeft hij daarenboven echter nog een zoodanig bedrag op de markt kunnen onderbrengen — de algeheele aflossing van het rentelooze voorschot bij De Nederlandsche Bank alsmede het ontstaan van een creditsaldo van het Rijk bij De Nederlandsche Bank suggereerden — dit overigens reeds — dat hij zich op 14 deze geheel uit de markt terugtrok en daarin ook in het begin van de nieuwe week nog niet was teruggekeerd. De call-notering is onder deze omstandigheden weder tot 1½ pCt. ingezakt, terwijl ten aanzien van schatkistpapier voor de kortere termijnen de marktprijzen zich bewegen op de laatste afgifteprijzen van den Agent. Het agio dat bij belegging in langer papier valt te maken, handhaaft zich nog steeds; zoo bewoog de prijs voor 10-maands papier zich op een moment zelfs ½ pCt. boven den prijs van den Agent.

In kasgeldenningen voor gemeenten, e. d. gaat zeer weinig om; hogere prijzen dan 2 pCt. behoeven door geldnemers momenteel niet te worden besteed.

Op de *obligatiemarkt* zette de in de vorige week ingetreden verbetering verder door. De 3½ pCt. Staatsleening 1941 blijft zich hardnekkig op een niveau van ½ à ¾ pCt. boven pari bewegen. Zeer vast was de 3—3½ pCt. leening 1938, welke bij groote omzetten een koersverbetering van 97½ tot 98½ pCt. te zien gaf. De koersen van de pandbrieven handhaafden zich op het oude niveau, hetwelk voor de prima soorten nog steeds 1½ à 2 pCt. boven pari ligt.

De *aandeelenmarkt* was op enkele dagen bepaald willig, waarbij aangeteekend zij, dat het meer het gebrek aan aanbod dan een groote vraag is, welke de koersen doet stijgen. Olie's openden de week op circa 370 pCt. en bereikten Vrijdag j.l. een koers van 388 pCt. Ook scheepvaartwaarden stonden in het middelpunt van de belangstelling; Nederlandsche Scheepvaart Unie steeg van 198 pCt. tot 206 pCt., in het laatst van de week was dit fonds iets lager op circa 202 pCt. Cultuurwaarden waren kalm met vasten ondergrond, evenals binnenlandsche industrieën. H.V.A. 323—330, Philips 335—344, Unilever 188—195.

ENKELE ASPECTEN VAN DE STEUN- VERLEENING AAN STILGELEGDE BEDRIJVEN.

In het blad „Mededeelingen van de Hoofdgroep Industrie” van 14 Augustus jl. zijn de door den Secretaris-Generaal van het Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart vastgestelde „Richtlijnen voor de Algemeene Steunen en Heffingsregelingen” bekend gemaakt. Hiermede is voor de bedrijfsgroepen de basis gelegd voor de door haar vast te stellen steunregelingen.

Tevens geven de richtlijnen aan op welke wijze de industrie zal voorzien in de voor de steunverlening benodigde middelen.

Het lijkt ons nuttig thans een korte beschouwing te wijden aan de bedoelingen van het „Besluit Steunverlening Stilgelegde Bedrijven” van 5 December 1941 en enkele der aspecten, welke zich daarbij voordoen.

Doel van het Besluit.

Het „Besluit Steunverlening” betreft alleen de industriele bedrijven, voorzover zij niet op het gebied der voedselvoorziening werkzaam zijn ¹⁾. Het heeft ten doel door een financieele ondersteuning der daarvoor in aanmerking komende bedrijven het industriele apparaat van de, ten gevolge van de *huidige buitengewone omstandigheden*, stilgelegde bedrijven in stand te houden ²⁾.

Men kan zich afvragen of voor de instandhouding van het bedrijfsapparaat steunverlening noodzakelijk is. Indien een stilgelegd bedrijf niet meer aan zijn verplichtingen kan voldoen en failliet gaat, was het voor den oorlog in het algemeen zoo, dat er een nieuwe eigenaar kwam, die van een veel lagere kostenbasis uitgaande, wel in staat meende te zijn om den strijd om het bestaan met succes te kunnen aanvaarden.

Ook onder de huidige omstandigheden zullen er nog gegadigden te vinden zijn, die met de mogelijkheid van een wederin bedrijfstelling na den oorlog voor oogen, zelfs deze voor den geheelen duur van den oorlog stilgelegde bedrijven willen overnemen. Hierbij dient men echter te bedenken, dat in een stilgelegd bedrijf bij toenemende betalingsmoeilijkheden minder zorg aan het onderhoud kan worden besteed. Vooral als eerst na een lange periode van betalingsmoeilijkheden het bedrijf van eigenaar verwisselt, kan de verwaarloozing reeds zoo ver zijn voortgeschreden, dat herstel, in het bijzonder onder de huidige schaarschte-omstandigheden, niet wel mogelijk is.

Van veel grootere betekenis is echter het feit, dat vele bedrijven als geheel thans minder waard zijn dan de som hunner deelen. De tegenwoordige vervangingsmoeilijkheden immers geven aan noodzakelijk te vervangen onderdeelen een sluitstuk karakter, hetgeen voor de betrokken onderneming aanleiding kan zijn om tegen elken prijs in het bezit te komen van het te vervangen productiemiddel.

Het groote gevaar, hetwelk schuilt in het uiteenrukken van de verschillende bedrijven, heeft het noodzakelijk gemaakt maatregelen ter voorkoming te treffen. In dit licht gezien is het toe te juichen, dat het „Besluit Steunverlening” de mogelijkheid scheidt stilgelegde bedrijven in tact te houden.

Beperkingen bij de steunverlening.

Volgens de richtlijnen zal geen steun worden betaald aan:

- bedrijven, welker instandhouding *sociaal-economisch* niet gerechtvaardigd is;
- bedrijven, welke behooren tot een onderneming, welke in haar geheel of tezamen met de deelen, waarmede de onderneming een economische eenheid vormt, voldoende

¹⁾ Een afzonderlijke regeling is in voorbereiding voor de in het „Organisatiebesluit Voedselvoorziening 1941” bedoelde ondernemingen.

²⁾ Vgl. Perscommuniqué van den Persdienst v. h. Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart in de dagbladen van 5-12-'41.

winst uit de nog werkende deelen der onderneming behaalt om de kosten zelf te dragen.

ad a. Hiermede wordt een wel zeer moeilijk probleem aangeroerd. Het zal de met de toepassing van het „Besluit Steunverlening” belaste organen niet gemakkelijk vallen te bepalen, welk bedrijf *na den oorlog* sociaal-economisch niet gerechtvaardigd zal zijn.

Dat men hierbij dan ook uiterst voorzichtig te werk zal gaan, blijkt reeds uit de toelichting van de Hoofdgroep:

„...niet wordt gelet op den aard van het bedrijf, zijn omvang enz. Of de capaciteit van den bedrijfstak als geheel te groot moet worden geacht, speelt evenmin een rol. Ook de rentabiliteit van een onderneming is van beperkt belang”. En verder: „Het is waarschijnlijk te achten, dat bijv. aan een bedrijf, dat reeds lang op den rand van het faillissement zweeft of over een volkomen verouderde en onrendabele fabrieksoutillage beschikt, geen steun zal worden uitgekeerd”.

Het begrip zal dus eng moeten worden geïnterpreteerd en wel in dezen zin, dat een onderneming, welker voortbestaan men in het algemeen belang bijzonder wenschelijk acht, bij stilligging niet van steunverkrijging is uitgesloten, indien zij op andere gronden daarvoor niet in aanmerking zou komen.

De gekozen formulering lijkt ons echter minder gelukkig.

ad b. Juist is het, dat men bij het beantwoorden van de vraag of een bedrijf voor steunverlening in aanmerking komt door de juridische figuur heen ziet en den nadruk legt op de economische eenheid. Wat onder een economische eenheid moet worden verstaan is wederom niet aangegeven. Indien bijvoorbeeld een N.V. in het bezit is van alle aandelen, bijv. van een N.V. in een lagere productiefase, is het duidelijk. Maar wat gebeurt er, indien de eerste N.V. slechts 80 pCt., 55 pCt. of 40 pCt. der aandelen bezit? In Duitsland sluit men zich hier grotendeels aan bij de practijk van den fiscus.

Als een van de voornaamste voorbeelden van een economische eenheid wordt n. l. de „Steuerliche Organschaft” genoemd ³⁾. Ook in Nederland zal men wellicht in deze richting kunnen gaan ⁴⁾.

Verder kan men zich afvragen, of het juist is een bedrijf reeds voor steunverlening in aanmerking te laten komen, zoodra in de overige deelen, waarmede het bedrijf een economische eenheid vormt, onvoldoende *winst* wordt behaald om de instandhoudingskosten van het stilgelegde bedrijf te dekken.

Naar onze meening is dit niet juist. Waar, zooals later zal blijken, de werkende ondernemingen, tot een zelfden bedrijfstak behoorende als de stilgelegde bedrijven, gedwongen kunnen worden om, zelfs wanneer zij verlies lijden, bij te dragen ten behoeve van hun stilgelegde collega's, mag in de eerste plaats van een „economische eenheid” verwacht worden, dat zij alles doet om zich zelf in stand te houden.

Interessant is verder het feit, dat men niet van de steunverlening heeft uitgesloten de „ondernemingen, welke over meer bedrijfskapitaal beschikken dan voor de weder in bedrijfstelling noodzakelijk is”.

Een dergelijke bepaling gold aanyankelijk in verschillende Deutsche regelingen ⁵⁾ te dezer zake, doch werd onlangs ingetrokken. Van de 5000 gevallen, waarin een steunaanvraag werd onderzocht, kon n. l. slechts in een enkel geval een overschot worden geconstateerd. Op zich-

³⁾ Vgl. Wilhelmi, Kempermann en Kleine „Praxis der Gemeinschaftshilfe”, blz. 170.

⁴⁾ Hierbij kan eventueel gedacht worden aan de door den fiscus getroffen regelingen ingev. art. 4 lid 2 van de uitvoeringsresolutie Omzetbelasting 1941 of de voor de Venootschapsbelasting nog van kracht zijnde regelingen ingevolge artikel 27 van het Besluit op de Winstbelasting 1940.

⁵⁾ Vgl. „Richtlijnen der Reichsgruppe Industrie für die Gewährung von Beihilfen im Rahmen der Gemeinschaftshilfe der Wirtschaft” van 25 Juni 1940.

zelf behoeft dit verhoudingscijfer geen verbazing te wekken. In het algemeen is het toch zoo, dat niet benodigde middelen, hetzij worden uitgekeerd (winst of terugstorting op aandeelen), hetzij worden uitgetoond (lossing van terugstorting op aandeelen), hetzij worden uitgetoond (winst of terugstorting op aandeelen), hetzij worden uitgetoond (winst of terugstorting op aandeelen).

Bovendien nam men bij de berekening vrij ruime marges. Slechts in gevallen van oorspronkelijke overkapitalisatie of een reserveeringspolitiek, waarbij men groote bedragen in effecten e.d. heeft belegd, zou er sprake kunnen zijn van een overschot boven het voor de weder in bedrijfsstelling benodigde kapitaal. Bovendien was het bij de Duitse formuleering niet onmogelijk, dat in liquide middelen belegde afschrijvingsfondsen een „overschot” zouden opleveren.

Begrijpelijk is het dan ook, dat men onder die omstandigheden deze regeling in Duitschland niet heeft gehandhaafd.

In Nederland heeft men op grond van soortgelijke overwegingen een dergelijke bepaling niet opgenomen, te meer niet nu de steun uit een door de heffingen te vormen algemeen fonds bij wijze van voorschot wordt verstrekt, waarbij er voor ondernemingen met een overschot geen enkele aantrekkelijkheid bestaat voor de steunverleening in aanmerking te komen.

Normen voor den steun.

De richtlijnen geven onder „normen voor den steun” aan, welke kosten voor een vergoeding in aanmerking komen. Hierbij heeft men zich, zooals met het beginsel van het „Besluit Steunverleening” overeenkomt, tot het allernoodzakelijkste beperkt. Van groote beteekenis is het feit, dat ook de crediteuren veelal een veer zullen moeten laten.

Samenvattend komen de normen op het volgende neer. Als kosten voor de instandhouding van het bedrijf worden beschouwd:

1. onderhoudskosten (zowel materiele als personeele kosten), noodzakelijk, om het technische apparaat in den bestaanden toestand te houden;
2. huren, pachten, verzekeringspremiën, kosten tot behoud van patenten en licenties, voorzover noodig voor de instandhouding van het bedrijf en voorzover zij niet kunnen worden verlaagd;
3. een tegemoetkoming voor de noodzakelijke verantwoordelijke leiding, voorzover de ondernemer in het onderhoud van zich en zijn gezin niet door inkomen uit andere hem passende werkzaamheden of door inkomen uit vermogen kan voorzien;
4. pensioenen en andere uitkeeringen aan vroeger personeel, waartoe de onderneming verplicht is, voorzover zij een redelijke hoogte niet overschrijden;
5. bijdragen in researchkosten, welke voor den bedrijfstak in zijn geheel van belang kunnen zijn, en bijdragen aan de officieele bedrijfsorganisaties;
6. renten van schulden, slechts indien in het concrete geval wordt aannemelijk gemaakt, dat deze renten geheel dan wel gedeeltelijk als instandhoudingskosten van het stilgelegde bedrijf moeten worden beschouwd;
7. overige voor de instandhouding van het bedrijf noodzakelijke uitgaven.

In practisch alle gevallen, waarin de onderneming een contractueele verplichting aan hebben, is bij de vermelding van de kostensoort opgenomen een bepaling, welke ten doel heeft de verplichtingen te verlagen.

Ook de Duitse regelingen kennen soortgelijke beperkingen, waarbij echter de mogelijkheid bestaat, dat de noodzakelijke medewerking van de crediteuren wordt afdgedwongen op grond van de zgn. „Vertragshilfeverordnung” van 30 November 1939.

In Nederland zal een dergelijk middel tot het aantasten van de rechten van derden evenmin kunnen worden gemist. Interessant zal het zijn te zien, of uit deze behoefte een regeling zal voortvloeien, welke een algemeene strekking heeft, zooals de „Vertragshilfeverordnung”, dan wel

een maatregel, welke speciaal in verband met het „Besluit Steunverleening” wordt getroffen.

Hoe groot de offers zullen zijn, welke de crediteuren zich zullen moeten getroosten, is nog niet aangegeven.

Bijzondere belangstelling verdient nog de bepaling, dat „renten van schulden, slechts indien in het concrete geval wordt aannemelijk gemaakt, dat deze renten geheel dan wel gedeeltelijk als instandhoudingskosten van het stilgelegde bedrijf moeten worden beschouwd, voor vergoeding in aanmerking komen”.

Met deze bepaling is bedoeld, dat men ten aanzien van de renten een nog verder gaande beperking wil toepassen dan bij de andere kostensoorten reeds zal geschieden. Op zichzelf behoeft hiertegen weinig bezwaar te bestaan, daar bij een stilgelegd bedrijf in vele gevallen de kortlopende credieten zijn afgelost, vooral wanneer de betrokken ondernemingen hun voorraden eindproducten hebben uitverkocht.

De overblijvende crediteuren zullen veelal als kapitaalverschaffers moeten worden aangemerkt, van wie men mag verwachten, dat zij bereid zijn offers te brengen voor de instandhouding van het bedrijf.

Bij renten van schulden, welke als kosten voor de instandhouding van het bedrijf zullen worden beschouwd, heeft men in de eerste plaats gedacht aan hypotheekrenten e.d. In verband met de geringe marge tusschen hypotheekrente en de rente van pandbrieven kan de hypotheecaire crediteur maar zeer geringe offers brengen. Bovendien heeft hij een zakelijk onderpand ter dekking van zijn vordering. De hypotheekrente moet dus wel worden betaald, indien men liquidatie van de onderneming wil voorkomen.

Ook van andere credietverstrekkers is echter te verwachten, dat zij liever hun vordering zullen willen geldend maken door te dreigen met de faillissementsaanvraag van de op het moment van de stillegging nog dikwijls solvabele onderneming dan offers te brengen.

Hiervóór is reeds betoogd, dat hieruit de noodzaak voortvloeit van een maatregel, waarbij dit belet kan worden. Dit geldt evenzeer voor den hypotheekhouder. Het feit, dat hij zijn vordering kan verhalen door executie van zijn onderpand, mag te dezen aanzien geen reden zijn hem in een bevoorrechte positie te plaatsen.

En het tweede argument, de geringe marge tusschen de rente van de hypotheek en de pandbrieven, dan wel? Dit zou neerkomen op het vergoeden van rente voor de instandhouding van den credietgever! Een gedachte, die wel niet in de richtlijnen is ontwikkeld, doch waard is onder de oogen te worden gezien.

Het karakter van den steun.

De steun heeft het karakter van een voorschot, hetwelk in beginsel uit de te zijner tijd door het thans stilgelegde bedrijf te maken winst zal moeten worden terugbetaald.

Alhoewel te betwijfelen valt, of van deze terugbetaling in de practijk veel terecht zal komen, kan deze bepaling toch verschillende bedrijven er van weerhouden steun aan te vragen.

Afgezien nog van den geringen omvang van den steun en den veelal door de onderneming ongewenschten plicht tot verantwoording onder ontzaking steunbedragen en het toestaan van boekonderzoek, is het voor de onderneming weinig aantrekkelijk op voorschotbasis steun aan te vragen. Dit heeft het voordeel, dat de kosten van de steunverleening eenigszins worden beperkt. Indien alle stilgelegde bedrijven er toe zouden overgaan steun aan te vragen, zou dit in het bijzonder bij de steeds voortschrijdende concentratie een millioenenkwestie worden, welke een drukkenden last zou kunnen gaan vormen voor de toch reeds onder ongunstige omstandigheden nog doorwerkende bedrijven.

Anderzijds bestaat de mogelijkheid, dat ondernemingen, welke om de bovengenoemde redenen van het aanvragen

van steun afzien, na den oorlog over onvoldoende middelen beschikken om hun bedrijf te financieren.

De steun, welke periodiek bijv. per 3 maanden zal worden uitgekeerd, draagt nog een ander gevaar in zich. Nu bij de steunverleening de liquiditeit (en de soliditeit) geen invloed hebben op het al dan niet uitkeeren van steun, beteekent de vergoeding een verhooging van de liquiditeit der betrokken onderneming. Deze geldmiddelen zullen de zoo ongewenschte zwevende koopkracht verhoogen, waardoor de ondernemer er toe kan overgaan de hand te leggen op goederen, welke in zijn bedrijf voorloopig tot sterilität gedoemd zijn.

Wellicht ware het beter, dat aan een onderneming geen steun zou worden *uitbetaald* zoolang zij nog over voldoende liquide middelen beschikt. Het steunbedrag, dat nu door de „Maatschappij voor Industriefinanciering” wordt uitgekeerd, zou dan in het credit van de rekening der betrokken onderneming bij deze instelling kunnen worden geboekt en daarbij, zoolang dit niet door de liquiditeitspositie noodzakelijk wordt gemaakt, noch betaalbaar noch overdraagbaar moeten zijn. Daar de heffingen normaal door de werkende bedrijven worden doorbetaald, zou aldus een aanzienlijke hoeveelheid zwevende koopkracht worden afgeroomd, terwijl de stilgelegde onderneming toch de zekerheid heeft, dat zij zoo noodig gebruik kan maken van haar tegoed.

Terwijl verschillende ondernemingen ondanks haar ruime liquiditeit er thans toe zullen overgaan om steun aan te vragen, daar zij niet weten, voor welke geldelijke behoeften zij straks komen te staan, zou, indien de steun het karakter kreeg van de hierbedoelde „zekerheid van credietverkrijging”, het bedrag der *uitgekeerde* steungelden sterk kunnen worden beperkt. Afgezien van een beperking der ongewenschte ontwikkeling van de zwevende koopkracht op dit moment, zou deze regeling verder het groote voordeel hebben, dat aan talloze „mogelijkheden tot credietverkrijging” bij weder in bedrijfsstelling geen behoefte zou blijken te bestaan. Op deze wijze zou tevens het doel van het besluit, dat slechts voor de instandhouding van het bedrijfsapparaat steun wordt verleend, beter worden bereikt.

Richtlijnen voor de algemeene heffing.

Alle werkende bedrijven betalen een heffing, welke bestaat uit een met de steunbehoefte samenhangend percentage van het samengesteld grondbedrag volgens de ondernemingsbelasting.

Het voert in het kader van dit artikel te ver thans in te gaan op de op zichzelf interessante vraag, of het juist is, dat de industrie (d.w.z. de bij de Hoofdgroep Industrie georganiseerde bedrijven met uitzondering van die, welke tot de voedselvoorzieningssector behooren) in eerste instantie worden aangesproken tot het betalen eener bijdrage ten behoeve van de tot deze categorie behorende stilgelegde bedrijven. In overeenstemming met de toelichting van de Hoofdgroep Industrie zijn wij van meening, dat het niet juist is die werkende bedrijven een *onbeperkten* plicht tot bijdragen op te leggen. Ook de andere sectoren van het bedrijfsleven hebben er groot belang bij dat het industriële bedrijfsapparaat in stand wordt gehouden. De handel, het ambacht, het verkeer en de voedingsmiddelenindustrie zullen genoeg moeite hebben om hun eigen moeilijkheden het hoofd te bieden. De landbouw schijnt in verticaal verband bij de steunverleening in den voedingssector te worden ingeschakeld. Van het bankwezen en wellicht van het verzekeringswezen zou men terecht ook zekere offers kunnen vragen, teneinde den druk op de overige sectoren van het bedrijfsleven iets te verlichten.

De bloei van het bank- en verzekeringsbedrijf is zoo nauw verbonden met het wel en wee van de industrie, dat het niet meer dan billijk is ook hen hun steentje te laten bijdragen.

In Duitschland, waar de steunverleening het geheele bedrijfsleven reeds omvat, komt de onderlinge samenhang op deze wijze tot uiting, dat in verschillende fasen de „rijkere” sectoren van het bedrijfsleven bij moeten dragen ten behoeve van de „armere”, waarbij na een bepaald maximum de Staat in de tekorten voorziet.

Voor de voordeelen, welke het samengesteld grondbedrag als basis voor de heffing biedt, mogen wij verwijzen naar het eerder genoemde nummer van het blad „Mededeelingen van de Hoofdgroep Industrie”. Interessant zal het verder zijn te weten, wie de eigenaar is van de bijeengebrachte gelden en wat er zal gebeuren met de terugbetaalde voorschotten.

Doordat de bijdragen fiscaal als bedrijfsuitgaven zijn te beschouwen, is de feitelijké druk op de werkende onderneming lager dan het nominale bedrag der heffing. Globaal zal deze drukvermindering neerkomen op het bedrag, dat aan den fiscus had moeten worden betaald, indien geen heffing was opgelegd. Vooral in verband met de progressie kunnen hiermede nog belangrijke bedragen gemeoid zijn.

Bijzondere steunregelingen.

De mogelijkheid bestaat, dat in een bepaalden bedrijfstak een *onderlinge* regeling wordt gemaakt. Uit het perscommuniqué van het Departement van 5 December 1941 valt zelfs te lezen, dat in de *eerste* plaats naar een onderlinge steunregeling dient te worden gestreefd.

Ook art. 4 van het „Besluit Steunverleening” zegt, dat „ten behoeve van die ondernemingen, welke niet voldoende kunnen worden gesteund *door den tak van bedrijf, waartoe zij behooren*”, door den Secretaris-Generaal een heffingsregeling kan worden vastgesteld voor alle werkende bedrijven.

Uit het feit, dat thans uit de richtlijnen volgt en in de toelichting van de Hoofdgroep ook staat vermeld — dat „primair is, dat aan het stilgelegde bedrijf de noodzakelijke instandhoudingskosten worden vergoed, terwijl de daarvoor benodigde gelden worden gevonden uit een heffing op gelijken voet bij *alle* werkende bedrijven”, — blijkt een wijziging in de techniek, welke ons doelmatig voorkomt. Daarnaast kunnen onderlinge steunregelingen worden getroffen of zelfs worden opgelegd. Dergelijke onderlinge steunregelingen zullen een noodzakelijkheid zijn en dat niet alleen op grond van billijkheidsoverwegingen of van een motto als „gezamenlijke ellende gezamenlijk deelen”. Veel belangrijker is het feit, dat de voordeelen, welke een werkend bedrijf heeft boven een stilgelegde collega, zoo groot kunnen zijn, dat daardoor ongewenschte krachtsverschuivingen ontstaan. Voor een harmonischen opbouw en een rustige ontwikkeling van ons bedrijfsleven zou dit een groot gevaar kunnen beteekenen.

Slootopmerkingen.

Ook al zal men zekere bezwaren kunnen aanvoeren tegen de getroffen regelingen, men dient niet te vergeten, dat het hier gaat om een geheel nieuwe en uiterst moeilijke materie. Onder den druk der omstandigheden moeten soms met grooten spoed maatregelen worden genomen, welke daarvan de sporen dragen. Ook op dit gebied zullen kinderziekten moeten worden overwonnen.

Het „Besluit Steunverleening” en de „Richtlijnen” bieden echter de mogelijkheid, ons industrieel apparaat in stand te houden, terwijl dit zonder steunverleening met ondergang zou zijn bedreigd.

A. KRAAL.

DE JAARBEURS-IDEE WERKT VOORT.

Het jaarbeurswerk tijdelijk stilgelegd.

Het jaarbeurswerk ligt, op een enkele uitzondering na, overal stil. Het gemeenschappelijk overleg der jaarbeursleiders is verbroken; de banden tusschen de verschillende jaarbeursinstituten zijn geslaakt; groote, internationale beurzen, zelfs de „Leipziger Messe”, worden haast niet meer gehouden; het bedrijfsleven heeft, nationaal en internationaal, het jaarbeursintermediair uitgeschakeld. Maar de Jaarbeurs-Idee werkt voort.

Voor zoover, trots de gebrekkige communicatie, contact met andere jaarbeurzen nog mogelijk is, blijkt het, dat, al hoort of ziet men van eenige actie naar buiten ook weinig meer, intern de jaarbeursondernemingen zich ernstig bezinnen op de taak, die haar na den oorlog wacht. In hoofdzaak ligt aan dit reorganiseerend werk critiek op de practijk van het verleden ten grondslag: de vrije en zelfstandige ontwikkeling der onder ongelijke en ongelijksoortige economische omstandigheden in het leven geroepen en opgegroeide jaarbeursinstituten heeft — van internationaal standpunt bezien — tot vergroeiingen en uitwassen geleid, die reeds lang voor het internationale jaarsbeurswezen als zoodanig bezwaarlijk waren geworden. Daarnaast geniet op wetenschappelijk gebied het internationale jaarbeurswezen een levendige belangstelling; het onlangs verschenen academisch proefschrift van Dr. Rudolf Hoffmeister over „die Messfähigkeit der Ware” (Akademischer Verlag, Halle 1941) moge, naast verschillende bijdragen in economische vaktijdschriften, als een symptoom daarvan worden beschouwd.

Het is merkwaardig op te merken, hoe in de jongste verhandelingen, op het jaarbeurswerk betrekking hebbende, de stellige overtuiging wordt uitgesproken, dat de groote jaarbeurzen (ook de „nationale” als de „Schweizer Mustermesse” te Bazel) na den oorlog een taak te vervullen zullen hebben; een taak, welke belangrijker geacht wordt dan die, welke in het verleden door het jaarbeursintermediair werd gediend. Ook de zoeven geciteerde dissertatie sluit met de conclusie: „die moderne Mustermesse hat hohe volkswirtschaftliche Aufgaben zu erfüllen. Als Groszmarkt sorgt sie für Verbilligung und Vereinfachung des Geschäftsverkehrs, für beste persönliche Verbindung und Verständigung der Geschäftspartner und für Stetigkeit in der geschäftlichen Verbindung. Der interlokale und darüber hinaus der internationale Wirtschaftsverkehr wird durch die Mustermesse ausserordentlich gefördert. Unmöglich wäre es, sich vorzustellen, dass diese wichtigen Funktionen von anderer Seite mit gleichem oder grösserem Erfolg versehen würden.” Hoe ook de economie der toekomst zal worden, zelfs bij de méést doorgevoerde „geleide” economie zal er voor het nationale en internationale jaarbeursintermediair een taak te vervullen blijven, al zal het jaarbeurswezen in zijn geheel en elk jaarbeursinstituut afzonderlijk zich degelijk en tijdig rekenschap dienen te geven, aan welke eischen de jaarbeursactie na den oorlog zal hebben te voldoen en in welken vorm dit nieuwe intermediair zal moeten worden opgebouwd.

Bezinning op de na-oorlogsche taak noodzakelijk.

Afgescheiden van de rustpooze, welke de huidige oorlog — in tegenstelling met den vorigen oorlog, die juist de moderne jaarbeurzen in het leven riep — aan de jaarbeursinstellingen heeft opgelegd, had het internationale jaarbeurswezen een „reculer pour mieux sauter” hard nodig. Ware de oorlog niet tusschenbeide gekomen, dan was practisch een dergelijke gelegenheid om het internationale jaarbeurswezen nog weer eens in zijn geheel op de helling te zetten, nimmer mogelijk geweest. En toch had het er behoefte aan. Niet alleen was men de kinderziekten nog steeds niet geheel te boven kunnen komen, maar ook dreigden de ziekte-verschijnselen tot chronische kwalen

te ontaarden, die de gezonde ontwikkeling van het jaarbeurswezen des te meer gingen schaden, naarmate men meende, dat de consolidatie haar beslag had gekregen. Dringend noodzakelijk was een zich bezinnen op en aanpassen aan de snel zich wijzigende economische toestanden binnen- en buitenslands, ten aanzien waarvan het moderne jaarbeurswezen de tendens vertoonde van niet meer de ontwikkeling leidend voor te willen zijn, maar achter de feiten aan te komen. Voor een gedeelte lag dit wel aan de omstandigheid, dat historisch gegroeide toestanden en inzichten het snel aanbrenge van belangrijke wijzigingen in den weg stonden: het gemeenschappelijk overleg der jaarbeursinstellingen, geconcentreerd in de „Union des Foires Internationales” — welke eigenlijk geweest had moeten zijn een „Union Internationale des Foires” — heeft nimmer practisch, noch theoretisch een kracht weten te ontwikkelen, welke initiatief-nemend en leidinggevend op jaarbeursgebied kon optreden. De rustpooze, welke thans den jaarbeursinstituten is opgelegd, en het feit, dat bij de meeste jaarbeursondernemingen de continuïteit verbroken en aan de gebouwen en hun outillage tijdelijk een andere bestemming gegeven moest worden, maken het mogelijk na den oorlog met een schoone lei te beginnen. Vermeden kunnen dan worden de kinderziekten — men denke aan de epidemie na 1918, toen jaarbeurzen op alle mogelijke en onmogelijke plaatsen als paddenstoelen uit den grond rezen en waaraan in de eerste jaren na den oorlog het jaarbeurswezen finaal dreigde ten onder te gaan — die een onmiddellijk, juist en krachtig functioneeren van het jaarbeursintermediair destijds hebben belemmerd. Ook de aanvankelijke onvennigheid, onbekendheid en argwaan, welke na den vorigen wereldoorlog jarenlang elke internationale regeling illusoir maakten, behoeven na den huidige wereldbrand geen beletsel meer te zijn om met onderling vertrouwen de handen ineen te slaan, met éénzelfde, in groot verband gezien, internationaal doel voor oogen. De naaste toekomst — waarmede wij bedoelen den tijd onmiddellijk bij vredesbegin — heeft voor alles noodig een internationaal georganiseerd, geleid jaarbeurswezen, waarbij excessen als na den vorigen wereldoorlog beleefd werden, uitgesloten moeten zijn. Op den voorgrond zal daarbij moeten staan, dat de instanties in de verschillende landen — overheids- zoowel als particuliere organen — één gemeenschappelijk doel voor oogen houden en bij de voorbereiding reeds van één gemeenschappelijk gezichtspunt uitgaan.

Welke problemen tot oplossing zijn te brengen.

De vraagstukken, die zich daarbij voordoen, zijn velerlei; elk op zichzelf zijn zij internationaal niet gemakkelijk op te lossen. Maar dit mag geen beletsel zijn ze ernstig onder de oogen te zien. Wij noemen o.a. de kalenderhervorming, d.w.z. de hervorming van den jaarbeurskalender; daarmede bedoelende de volgorde — naar tijdsorde — van de in de verschillende landen te houden internationale beurzen. Op dit gebied bestond een hooploze, in het wilde gegroeide, wantoestand, ten nadeele zoowel van de jaarbeursdeelnemers als van de zakenmensen, die de jaarbeurzen als inkoopers plachten te bezoeken. Door overleg en met inachtneming van plaatselijke en landelijke omstandigheden kan en moet op dit gebied een regeling worden verkregen, die het bedrijfsleven aan beide kanten — deelnemers- zoowel als bezoekerszijde — kosten, tijd en moeite kan besparen (speciale vervoers- en verkeersregelingen, reisfaciliteiten, enz.) en tevens rekening houdt met de uiteenlopende belangen, welke bepaalde groepen van het bedrijfsleven bij de verschillende landen en bij de verschillende soorten van jaarbeurzen (algemeene-, technische-, landbouw-, vak-, export-, import-beurzen enz.) hebben. Wij noemen voorts een uniforme regeling van de groepen-indeeling ter beurze, ten opzichte waarvan tot nog toe elke jaarbeursonder-

neming er haar eigen systeem op na hield, zeer ten nadeele van de overzichtelijkheid en de geriefelijkheid van den internationalen bezoeker, voor wien in de eerste plaats bij het gebruik maken van het jaarbeursintermediair tijd meer waard is — en blijven zal — dan geld. Wij noemen een uniforme regeling van de jaarbeurs-statistiek, het volgen van eenzelfde methode ten opzichte van de samenstelling der cijfers van het aantal deelnemers, aantal bezoekers, aantal verhuurde vierkante meters plaatsruimte enz. Op dit gebied zijn in het verleden de zonden der oneerlijke... collegialiteit (immers tusschen jaarbeursinstellingen was van concurrentie nimmer sprake!) talrijk en groot geweest. Wij noemen — zonder daarmee de materie uitgeput te hebben — de quaestie van de afbakening van jaarbeurs- en tentoonstellingskarakter, een vraagstuk, waarbij de volksaard van het land, waar de jaarbeurs wordt gehouden, een belangrijke, veelal beslissende rol speelt, maar ten opzichte waarvan het toch wel mogelijk moet zijn binnen het kader van het algemeene jaarbeurskarakter bepaalde grenslijnen te trekken, die in geen geval — bijv. ten aanzien van detailverkoop ter beurze — overschreden mogen worden. Meer dan vóór 1939 zal wellicht het vraagstuk van het in bepaalde branches en in bepaalde vormen *censureren* der deelnemers de aandacht vragen: een door de vakgroep te beoordeelen schifting, wie al dan niet in een bepaalde branche aan de jaarbeurs zal mogen deelnemen, welke eenzijdig de tot nog toe gegolden hebbende jaarbeursvrijheid aan — mogelijk niet al te straffe — banden zal leggen, anderzijds het voordeel zal brengen, dat inkoopers voor zakelijke teleurstellingen en nadeelen behoed zullen worden en aan bepaalde groepen ter beurze de haar eigene en toekomstige „sfeer” gegeven kan worden. (Als voorbeeld ter Nederlandsche Jaarbeurs zij gewezen op de inzending „Kunst in Industrie”). Scherp zal er echter op gelet moeten worden, dat in al te grooten ijver de wijzers der klok niet *terug* gezet worden, door in het jaarbeursverkeer groepen van goederen op te nemen of te willen blijven betrekken, waarvoor reeds moderner markt- of distributie-organisatievormen zijn of mochten worden gevonden. Want na dezen oorlog zal blijken, dat ook op dit gebied de tijd *niet* zal hebben stilgestaan!

Bij het onderzoeken en beoordeelen van dit veelzijdig studiemateriaal zal voor één gevaar gewaakt moeten worden: al te snel de beslissing te nemen bepaalde deelen van het bedrijfsleven, bepaalde branches van voortbrenging, bepaalde groepen van deelnemers of bezoekers als voor jaarbeursintermediair *ongeschikt* te decreteren. Een agrarische jaarbeurs gold langen tijd in land- en tuinbouwkringen voor „onmogelijk”: eenmaal te Utrecht doorgezet, bleek de Agrarische Jaarbeurs reeds bij de vijfde demonstratie een groot en — ware de oorlog niet tusschenbeide gekomen — vermoedelijk ook blijvend succes. Hetzelfde verschijnsel heeft zich voorgedaan ten aanzien van de machine-industrie op de „Leipziger Messe”; tot 1918 onthield deze, juist voor jaarbeursintermediair, gepraedestineerde tak van nijverheid zich van deelneming; in de latere jaren heeft de „Technische Messe” te Leipzig in belangrijkheid het algemeene gedeelte der „Leipziger Messe” zelfs overvleugeld. Zoo heeft het jaarbeurswezen reeds meermalen en in verschillend opzicht bewezen op zijn hoog méér pijlen te hebben dan vermoed werd.

Conclusie.

Internationaal overleg betreffende de organisatie van het jaarbeurswezen na den oorlog zal natuurlijk niet kunnen plaats hebben alvorens de vrede teruggekeerd zal zijn en het bedrijfsleven weer ongeveer weet of althans vermoeden kan, waar het, concreet, economisch aan toe is. Maar dan zal, wat het weer inschakelen van het internationale jaarbeurswezen betreft, ook zeer snel gehandeld dienen te worden, wil het vroegere kwaad — en nieuwe

euvelen — nog bijtijds voorkomen kunnen worden. Daarom is het hoog noodig, dat elk jaarbeursinstituut reeds thans voor zichzelf overweegt, hoe het zich na den oorlog de internationale samenwerking voorstelt en in hoeverre het daaraan — gevend en nemend — zijn medewerking zal kunnen verlenen. Het is een verheugend teeken, dat activiteit op dit gebied kan worden waargenomen, waarbij ditmaal belangstelling en medewerking van wetenschappelijke zijde het werk der practici in hooge mate ten goede kan komen. De schepen van de internationale jaarbeursvloot mogen tijdelijk voor anker zijn gegaan — het werk aan boord gaat voort. De Jaarbeurs-Idee werkt verder. Aan de toekomst van een *hernieuwd* Jaarbeurswezen.

W. GRAADT VAN ROGGEN.

HET OESTER- EN MOSSELBEDRIJF.

In tijden als deze, nu elk product, dat voor de voedselvoorziening van ons land een rol kan spelen, binnen de sfeer der publieke belangstelling wordt getrokken, is in dit blad reeds verschillende malen gewezen op het belang van de visscherij en de daarmee in nauw verband staande organisatie van den vischhandel¹⁾.

Daarbij is nooit nader ingegaan op de productie en den afzet van schelpdieren, eenerzijds begrijpelijk als men overweegt, dat deze slechts een betrekkelijk klein onderdeel van de visscherij uitmaken, anderzijds, omdat hun productiegebied zich niet uitstrekt over alle wateren van ons land, doch zich in hoofdzaak beperkt tot de Zeeuwsche stroomen.

Van deze schelpdieren zijn oesters en mosselen in hun gekweekte vorm de belangrijkste en kunnen de overige, zooals kokhanen, wulken, alikruik en dergelijke, in dit bestek gevoeglijk buiten beschouwing worden gelaten.

Oesters en mosselen worden gewoonlijk in één adem genoemd, wat daaraan toe te schrijven is, dat beiden schelpdiersoorten zijn, die in dezelfde wateren voorkomen, meer dan andere takken van visscherij een product van kweekerij zijn en vooral te Yerseke, het centrum van mossel- en oesterbedrijf, in gecombineerde bedrijven worden voortgebracht. Daar echter de oester als luxe product moet worden beschouwd, terwijl de mossel een typisch product voor de volksvoeding is en bovendien groote verschillen bestaan in het kweken en verhandelen van beide artikelen, verdient het de voorkeur bedoelde soorten afzonderlijk te behandelen.

Het oesterbedrijf.

In de vrije natuur, zonder menselijk ingrijpen, opgegroeide oesters, zoogenaamde wilde oesters, komen in onze kustwateren vrijwel niet meer voor. De oester is buitengewoon gevoelig voor een te intensieve visscherij en de Kroniek van Zeeland van Reygersberg vermeldt dan ook reeds, dat in 1620 zich verschillende oesterbanken langs de zuidzijde van het land van Schouwen vertoonden, doch dat deze, door te sterke bevissing, zich aldaar in de daarop volgende jaren niet meer hebben vertoond. Op het einde van de 18e eeuw wordt vermeld, dat bij Zierikzee, Brouwershaven en andere Zeeuwsche steden zich, behalve oesterbanken, ook oesterputten bevonden, waarin oesters werden opgekweekt, welke ten deele nog klein waren, en van de Engelsche kust werden gehaald. Ook bevonden zich aan de oostkust van het eiland Texel oesterbanken, toebehoorend aan verschillende eigenaars en door vlaggen van elkander gescheiden. Tegen het voorjaar werd éénjarig broedsel van elders gehaald en op de banken uitgezaaid, waarna

¹⁾ Zie hierover o.a. A. G. U. Hildebrandt: „De vischvoorziening van West- en Midden-Europa” en „Visscherijproblemen in West-Europa”, resp. in „E.-S.B.” van 25 Februari en 11 Maart 1942 en Dr. E. J. Tobi: „Een en ander over den afzet van visch in Nederland”, in „E.-S.B.” van 27 Mei 1942.

gewacht werd tot ze groot en vet waren geworden. Tegen den herfst werden de grootste oesters, van 4 tot 5 jaar oud, uitgezocht en verkocht.

In den loop van de 19e eeuw konden de wilde oesters, aangevuld door eenigen invoer, de Nederlandsche markt voorzien. Omstreeks 1870 gaat dit echter niet meer en in dat jaar worden belangrijke gedeelten van de Ooster-Schelde aan de vrije visscherij onttrokken en als Ooester-Schelde van enkele ha oppervlakte in uitsluitend gebruik geveelen aan bepaalde personen, die daarop de oestercultuur mochten uitoefenen.

Hierdoor was met de oesterkwekerij in den huidige vorm een begin gemaakt. De voortplanting van de oester geschiedt door eieren, waaruit zich larven ontwikkelen, die op een bepaald moment door de stroomingen worden meegevoerd en zich aan daarvoor geschikte voorwerpen vasthechten. De kweker plaatst voor deze vasthechting op de plaatsen in de Ooster-Schelde, waar de broedval gunstig is, gekalkte dakpannen. In het daaropvolgende voorjaar worden de jonge oestertjes van de pannen losgemaakt en hetzij rechtstreeks op de perceelen uitgezaaid, hetzij een jaar lang op zoogenaamde zeven (houten ramen met verzinkt ijzergaas bespannen) verder geteeld. Wanneer na ongeveer drie jaren de grootte van „zaai-oester” (40 à 50 gram) bereikt is, wordt de oester opgevischt en uitgezaaid op diepere perceelen; één of twee jaar daarna is zij geschikt voor consumptie ²⁾.

De hoeveelheid consumptie-oesters, welke werd aangevoerd, varieerde in de periode 1920—1930 van 1,5 tot 3 miljoen kg. Omstreeks 1930 kwam de oestercultuur in een ernstige crisis door het optreden van een slak (de clipper limpet), die het oesterbroed op de uitgezaaide schelpen overwoekerde en den oesters de gelegenheid ontnam voldoende voedsel tot zich te nemen. Daarnaast maakte de schelpziekte een nog grooter percentage slachtoffers dan vóór 1930 het geval was ³⁾. De productie nam dientengevolg snel af en waargenomen in 1936 nog slechts ruim een half miljoen kg, daarna weer een stijging slechts vond, dank zij den import van Fransche zaai-oesters. Deze stijging kan door onderstaande productiecijfers worden geïllustreerd.

seizoen	aantal stuks
1935/36	7.249.039
„ 1936/37	10.574.006
„ 1937/38	12.274.610
„ 1938/39	13.593.180
„ 1939/40	10.201.569

Door de oorlogsomstandigheden bleef de import van Fransche zaai-oesters uit, zoodat de productie dienovereenkomstig moest dalen, welke daling nog werd versterkt door de opeenvolgende strenge winters, waardoor veel jonge oesters verloren gingen. Het resultaat was, dat in het afgelopen seizoen de teelt een nog geringer aantal stuks opleverde dan in het seizoen 1935/36.

De oestercultuur is een speculatief bedrijf, aanzienlijke investaties waren noodig voor het bouwen van oesterputten en gebouwen en voor het aanschaffen van vaartuigen. Dit is mede de reden waarom voor een aantal kwekerijen de N.V.-vorm is gekozen.

Van de productiekosten maken de arbeidsloonen een belangrijk deel uit, vooral sinds als collecteurs van oesterbroed wederom gekalkte dakpannen worden gebruikt. Voorzover gewerkt wordt met Fransche zaai-oesters zijn de loonbedragen lager, doch dan staat daartegenover de aankoopprijs der zaai-oesters. Het is normaal, dat in bedrijven, waar in belangrijke mate met zaai-oesters wordt gewerkt, de directe loonen 20 tot 25 pCt. van de totale uitgaven belopen.

De voor deze cultuur benodigde perceelen zijn niet het eigendom van de kwekerij, doch worden van den

¹⁾ Dr. B. Havinga en Dr. P. Korringa: „Onze oesterteelt”, in het tijdschrift „De levende Natuur”, April 1941.

²⁾ „Verslagen en Mededeelingen van de Afdeling Vischerijen van het Departement van Economische Zaken”, no. 35.

Staat gepacht. Tegenover de groote vaste lasten staat een uiterst wisselvallige opbrengst, afhankelijk van natuurfactoren en afzetmogelijkheid. De natuurfactoren bepalen de hoeveelheid, de grootte en de kwaliteit van de aan te voeren oesters; zij zijn van grooten invloed, omdat het 4 à 5 jaar duurt voor de oester voor consumptie geschikt is. In de afgelopen jaren hebben zij sterk ten nadeele van den kweker gewerkt, zooals reeds eerder is opgemerkt.

De prijs is sterk afhankelijk van de uitvoermogelijkheden, daar de oester voor het overgrootste deel wordt geëxporteerd. Engeland was steeds de belangrijkste afnemer van de meest waardevolle soorten. De uitvoermogelijkheid daarheen werd reeds vóór 1935 beperkt door de concurrentie, welke de Fransche oesterexporteurs de Nederlandsche aandeden. Bovendien kweekte men in Engeland, evenals hier te lande, oesters uit aldaar ingevoerde Fransche zaai-oesters. Als gevolg van de schelpziekte nam eveneens de uitvoer naar Frankrijk en België af ⁴⁾.

Door al deze factoren daalden de prijzen zeer sterk; het diepste punt hiervoor lag in 1935, in welk jaar ook de productiehoeveelheid een laagtepunt bereikte. De situatie van het oesterbedrijf was daardoor uiterst slecht. Getracht werd door minimum-prijzen voor de verschillende landen, waarnaar werd uitgevoerd, de toestand te verbeteren, terwijl aan degenen, die dakpannen inzetten (zoogenaamde pannenleggers) als bedrijfssteun een zeker bedrag per pan werd uitgekeerd, welke regeling in latere jaren door een credietregeling werd vervangen.

Terloops zij hier nog opgemerkt, dat tal van kleine bedrijven de oester niet kweekten tot het moment, waarop zij voor de consumptie worden verkocht, doch het oesterbroed verkoopten aan andere kweekers, zoodra het van de pannen wordt afgestoken.

De moeilijke toestand, waarin het bedrijf zich jarenlang bevonden heeft, weerspiegelt zich ook in de structuur van het verkoop-apparaat; de kweker moest trachten zijn product te vermarkten, met als gevolg, dat hij zelf, om toch maar den hoogst mogelijken prijs te kunnen bedingen, in belangrijke mate als exporteur optrad en in het binnenland onmiddellijk leverde aan kleinhandlaren en hotels, soms zelfs aan particulieren.

Was de toestand in het oesterbedrijf vóór den oorlog al niet gunstig, nadien is, zooals reeds boven aangegeven werd, de hoeveelheid oesters, door gebrek aan, zaai-oesters, nog meer achteruitgegaan. De omstandigheden stelden echter tegenover het kleine kwantum een intensieve vraag, zoodat de prijzen sterk konden stijgen. De vastgestelde maximum-prijzen hebben daarmede rekening gehouden en tevens werd voor de verschillende soorten een minimum-gewicht per 1000 stuks bepaald, waardoor werd voorkomen, dat ook te kleine dieren werden verkocht, ten nadeele van de productie in de toekomst.

Het mosselbedrijf.

Ook de mossel is in ons land een reeds lang bekend voedingsmiddel, dat aan het eind van de 16e eeuw aan boord van onze visschersschepen en in de Zuid-Hollandsche steden gegeten werd. Zelfs kregen de mosselhandelaren te Brielle in 1564 een afzonderlijk gedeelte van de markt toegewezen. Aan het einde van de 18e eeuw bericht Grabner, in zijn „Brieven over de Vereenigde Nederlanden”, dat jaarlijks vele duizenden tonnen mosselen bijeen gezameld werden op de banken en aan de Zeeuwsche kusten.

Deze toestand handhaafde zich in den loop van de 19e eeuw en ook thans wordt nog gevischt op „wilde mosselen”, die op verschillende plaatsen voor de kust, vooral in de Waddenzee, voorkomen. Deze mosselen werden vóór den oorlog slechts voor een klein gedeelte als consumptiemosselen gebruikt en dienden voor het

⁴⁾ „De Landbouwcrisismaatregelen, hunne werking en uitvoering V”.

overige deel als eendenvoeder of werden vóór bemestingsdoeleinden gebruikt.

Een eigenlijke cultuur, zoals bij oesters, waarbij pannen worden uitgezet om het brood te vangen, bestaat bij mosselen niet. Het mosselzaad wordt in de Waddenzee of voor de kust gevangen en op de perceelen van de Zeeuwsche stroomen (de mosselperceelen vindt men ook buiten de Ooster-Schelde) uitgezaaid; al naarmate klein of groot zaad, dan wel halfwas mosselen zijn uitgezaaid, zijn de mosselen na één of twee jaren geschikt voor consumptie.

De hoeveelheid mosselen van perceelen uit de Zeeuwsche stroomen bedraagt gedurende de laatste tien jaren ongeveer 40 à 50 miljoen kg per jaar, terwijl de hoeveelheid elders gevischte wilde mosselen meestal ruim de helft van deze hoeveelheid bedraagt, het mosselzaad inbegrepen.

Het mosselkweekersbedrijf is eenvoudiger dan dat van den oesterkweeker; benodigd is slechts de beschikking over een of meer perceelen en een vaartuig om mosselzaad en consumptiemosselen te kunnen opvisschen.

Het benodigde bedrijfskapitaal beperkt zich tot midelen ter aanschaffing van mosselzaad, voorzover niet door den betrokkene zelf gevischt, en ter aanschaffing van een vaartuig met motor. Voorts heeft de normale visscher één of twee knechts in loondienst. In Yerseke, het centrum van oester- en mosselcultuur, komt ook wel de combinatie van oester- en mosselkweeker voor.

De jaarlijksche aanvoer van mosselen varieert niet veel en de moeilijkheden in het mosselbedrijf vóór den oorlog hingen samen met storingen in den afzet.

Het verbruik van mosselen in het binnenland is altijd klein geweest ten opzichte van den uitvoer. Onze voornaamste afnemer was België, dat speciaal per schip gemakkelijk te bereiken was.

In de jaren na 1930 werd de Belgische markt, mede door het goedkope vervoer per auto, waardoor handelaren, die met zoo's exporteerden, een extra winst boven hun concurrenten maakten, overvoerd; de prijzen daalden in 1934 tot minder dan 35 pCt. van die in 1931.

Op dit moment (1935) werd door de Overheid ingegrepen en kwam tot stand het Centraal Verkoopkantoor van Mosselen te Bergen op Zoom, aan welke instelling de door mosselkweekers of mosselvisschers gevischte of gekweekte mosselen moesten worden verkocht. Tevens werd het bedrijf als het ware gesloten, omdat als visscher, kweeker of handelaar slechts diegene werd erkend, die zich in een basistijdvak met deze handelingen had beziggehouden.

Bovendien werd een minimum-prijs bepaald, waartegen door het verkoopkantoor de mosselen werden aangekocht.

Na Mei 1940 is het mosselbedrijf op de normale wijze doorgestaan, ondanks moeilijkheden in de voorziening met motorbrandstoffen en bezwaren bij den aanvoer van mosselzaad.

Slechts werden de minimum-prijzen door maximum-prijzen vervangen en werd de toegenomen vraag naar voedingsmiddelen in het binnenland oorzaak tot een grooter mosselverbruik in ons land.

De structuur van het verkoopapparaat voor mosselen wordt sterk beïnvloed door den bederfelijken aard van het artikel. Bovendien vindt de productie praktisch in één provincie plaats, terwijl de consumptie door het geheele land geschiedt, zij het ook in afnemende mate, hoe verder men van Zeeland verwijderd is.

Het gaat er om, het artikel zoo snel mogelijk te vervoeren naar andere plaatsen, waar dan weer een volgende schakel aanwezig is. Het centraal verkoopkantoor koopt alle mosselen, doch dit heeft slechts administratieve beteekenis. In feite verkoopt de kweeker aan den groot-handelaar in Zeeland, deze aan den groothandel in de groote steden, welke het weer over den kleinhandel distribueert.

Gedurende de laatste jaren voor den oorlog zijn mosse-

len ook voor industrieele doeleinden gebruikt, terwijl in de oorlogperiode het aantal inleggerijen sterk is uitgebreid.

Zouden wij ons tenslotte willen wagen aan een bezien van de naaste toekomst van het oester- en mosselbedrijf, dan kunnen wij vaststellen, dat de productie van oesters in het komende seizoen, in verband met het ontbreken van import van Fransche oesters, gering zal zijn, doch dat de mosselproductie, indien voldoende mosselzaad kan worden gevonden, op hetzelfde niveau zal blijven.

H. A. H. BOELMANS KRANENBURG.

OVERHEIDSMATREGELEN OP ECONOMISCH GEBIED.

HANDEL EN NIJVERHEID.

Arbeidszaken. Nadere regelingen zijn bindend vastgesteld inzake loonen en andere arbeidsvoorwaarden in de witwasscherij- en zeepindustrie, in de klompenindustrie, in de knopen- en papieren zakkenindustrie en in het bloemist- en hoveniersbedrijf. (E. V. 7/8/42, pag. 984 en 986; Stct. Nos. 145, 146 en 147).

Buitenlandsche handel. Nadere regelingen inzake het uitvoermonopolie bloëmbollen en -knollen. (E. V. 7/8/42, pag. 983; Stct. No. 147).

Handel. Wijziging van het Handelsregisterreglement met het doel dit in overeenstemming te brengen met de reorganisatie van de Kamers van Koophandel. Regeling van den handel in koffiesurrogaat. Instelling van een administratieplicht voor grossiers in groenten en fruit. Regeling van de distribueering van smeeroliën en vetten voor motorrijtuigen. (E. V. 7/8/42, pag. 983; Stct. nos. 145 en 148).

MAANDCIJFERS.

GECOMBINEERDE MAANDSTAAT VAN DE VIER NEDERLANDSCHE GROOTE BANKEN EN VAN HET NEDERLANDSCHE BEDRIJF DER NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ.

(In miljoenen guldens)	Nederl. Banken		Nederl. Banken en Ned.-Handel-Mij.	
	30 Juni 1942	31 Juli 1942	30 Juni 1942	31 Juli 1942
Activa:				
Kas, kassiers en daggeldleeningen	46	47	54	53
Ned. schatkistpapier	965	955	1128	1124
	1011	1002	1182	1177
Ander overheidspapier	17	16	17	16
Wissels	2	2	7	7
Bankiers in binnen- en buitenland	66	66	90	90
Prolong. en voorsch. op effecten ..	34	35	45	46
	119	119	159	159
Debiteuren	129	134	168	172
Effecten en syndicaten	19	16	24	24
Deelnemingen (incl. voorschotten)	11	10	23	22
	156	160	215	218
Gebouwen	15	15	18	18
Diverse reken. (incl. overl. posten)	1	—	1	—
Belegde bestemmingsreserven	2	2	2	2
Effecten leendepôt	13	13	13	13
	1317	1311	1590	1587
Passiva:				
Crediteuren	941	923	1132	1117
Wissels	—	—	—	—
Deposito's op termijn	93	95	116	118
Kassiers en genom. daggeldleeningen	26	36	34	44
Diverse rekeningen	2	2	2	2
Bestemmingsreserven	2	2	2	2
Effecten leendepôt	13	13	13	13
	1075	1069	1297	1294
Aandeelenkapitaal	170	170	210	210
Reserve	72	72	83	83
	1317	1311	1590	1587

Industrie. Verwerkingsverbod voor bloembollen, anders dan voor een normaal verbruik. Verwerkings- en verpakkingsvoorschriften voor jam- en limonadefabricage. Beperkende bepalingen inzake verwerking van verschillende houtsoorten tot klompen. (E. V. 7/8/'42, pag. 985 en 986; Stct. No. 147).

Organisatie bedrijfsleven. Eenige nadere besluiten inzake organisatie en wijzigingen in de organisatie van de hoofdgroep Industrie. (E. V. 7/8/'42, pag. 984; Stct. No. 147).

LANDBOUW EN VOEDSELVOORZIENING.

Landbouw. Regeling van de zgn. bewaarvergoeding voor telers van granen, zaden en peulvruchten. (E.V. 14/8/'42, pag. 1017).

Veehouderij. Afkondiging van regelingen voor de veehouderij inzake verplichte levering en vaststelling van toewijzingen. (E.V. 14/8/'42, pag. 1018; Voedselvoorzieningsblad No. 13 van 6/8/'42).

Voedselvoorziening. Instelling van een droogverbod voor voedselvoorzieningsproducten, behoudens vergunning, al dan niet onder voorwaarden, van het bedrijfschap, waaronder het gedroogde product ressorteert. (E.V. 14/8/'42, pag. 1017; Stct. No. 153).

VERKEER.

Beroepsgoederenvervoer. Instelling van een administratieplicht voor het beroepsgoederenvervoer langs den weg. (E. V. 7/8/'42, pag. 984; Stct. No. 147).

STATISTIEKEN.

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Vorderingen	31 Juli 1942	7 Aug. 1942
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Nederlandsche Bank	f —	f 13.034.455,84
Saldo b. d. Bank voor Ned. Gemeenten	—	201.287,51
Voorschotten op ultimo Juni 1942 aan de gemeenten verstrekt op aan haar uit te keeren hoofdsom der pers. bel., aand. in de hoofdsom der grondbel. en der gem.fondsbel., alsmede op de op die belastingen en op de vermogensbelasting	15.057.377,62	15.057.377,62
Voorschotten aan Ned.-Indië ¹⁾	214.253.126,63	217.578.545,63
Idem voor Suriname ¹⁾	7.870.192,86	7.870.192,86
Idem aan Curaçao ¹⁾	280.283,23	280.283,23
Kasvord. wegens creditverstreking a. h. buitenland	20.934.635,51	18.196.873,42
Daggeldleeningen tegen onderpand	—	—
Saldo der postrek. van Rijks-comptabelen	104.909.913,43	116.301.884,01
Vordering op het Alg. Burg. Pensioenfonds ¹⁾	—	—
Vordering op andere Staatsbedr. en instellingen ¹⁾	34.879.238,71	36.435.179,28
Verplichtingen		
Voorschot door de Ned. Bank ingevolge art. 16 van haar octrooi verstrekt	f 15.000.000,—	f —
Voorschot door de Ned. Bank in reken.-cour. verstrekt	1.092.983,07	—
Schuld aan de Bank voor Ned. Gemeenten	25.995,43	—
Schatkistbiljetten in omloop	110.106.000,—	110.096.000,—
Schatkistpromessen in omloop	2.471.200.000,— ²⁾	2.572.500.000,— ²⁾
Daggeldleeningen	—	—
Zilverbons in omloop	121.782.862,—	121.900.073,50
Schuld op ultimo Juni 1942 aan de gem. weg. a. h. uit te keeren hoofds. d. pers. bel., aand. i. d. hoofds. d. grondb. e. d. gem. fondsbel. alsmede op die bel. en op de vermogensbelasting	—	—
Schuld aan het Alg. Burg. Pensioenfonds ¹⁾	27.075.392,15	23.776.162,68
Id. aan het Staatsbedr. der P. T. en T. ¹⁾	273.563.309,84	335.023.407,38
Id. aan andere Staatsbedrijven ¹⁾	19.294.531,08	19.294.531,08
Id. aan div. instellingen ¹⁾	405.283.139,87	405.293.139,87

¹⁾ In regk. crt. met 's Rijks Schatkist. ²⁾ Rechtstreeks bij De Nederl. Bank geplaatst f 161.000.000,—. ³⁾ Idem f 223.000.000,—.

DE NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte balans op 17 Augustus 1942.

Activa.

Binnenl. Wissels, Promessen, enz	{ Hfdbank. f 196.000.000 Bijbank „ — Agentsch. „ —	f 196.000.000
Papier op het buitenland	f 1.263.332.434	1.263.332.434
Af: Verkocht maar voor de Bank nog niet afgeloopen	—	—
Beleeningen incl. voorschotten in rekening-courant op onderpand	{ Hfdbank. f 129.523.712 ¹⁾ Bijbank „ 1.501.584 Agentsch. „ 10.717.388	f 141.742.684
Op Effecten enz.	f 141.635.998 ¹⁾	141.635.998
Op Goederen en Ceelen	106.686	106.686
Voorschotten aan het Rijk	—	—
Munt en muntmateriaal:		
Gouden munt en gouden muntmateriaal	f 931.305.589	931.305.589
Zilveren munt, enz.	5.960.521	5.960.521
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds	60.704.414	60.704.414
Gebouwen en meubelen der Bank	4.000.000	4.000.000
Diverse rekeningen	162.673.817	162.673.817
		2.765.719.459
Passiva.		
Kapitaal	f 20.000.000	20.000.000
Reservefonds	8.050.923	8.050.923
Bijzondere reserves	19.564.874	19.564.874
Pensioenfonds	13.161.459	13.161.459
Bankbiljetten in omloop	2.523.956.910	2.523.956.910
Banksignatiën in omloop	6.572	6.572
Rek.-Courant f Van het Rijk	4.241.392	4.241.392
saldo's f Van anderen	173.028.005	173.028.005
Diverse rekeningen	177.269.397	177.269.397
	3.709.324	3.709.324
		f 2.765.719.459

Beschikbaar dekkingsaldo f 1.191.702.485
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de bank gerechtigd is 2.979.256.210
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de bank ondergebracht 196.000.000
¹⁾ Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99) 52.706.500

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Gouden munt en muntmater.	Circulatie	Andere opeisch. schulden	Beschikb. dekkings-saldo	Dekkings-perc.
17 Aug. '42	931.306	2.523.957	177.276	1.191.702	35
10 " '42	931.305	2.507.094	171.119	1.167.568	35
3 " '42	931.334	2.499.452	167.900	1.106.014	35
6 Mei '40	1.160.282	1.158.613	255.183	607.042	83
Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkist-prom. rechtstr.	Beleeningen	Papier op het buitenl.	Div. reken. (act.)
17 Aug. '42	196.000	196.000	141.743	1.263.332	162.674
10 " '42	203.000	203.000	144.388	1.220.604	172.427
3 " '42	233.000	233.000	146.846	1.186.919	147.789
6 Mei '40	9.853	—	217.726	750	120.648

DUITSCHER RIJKS BANK.

(in mill. R.M.)

Data	Goud en deviezen	Reken-bank-scheine	Andere wissels, chèques en schatkistpapier	Beleeningen	
4 Aug. 1942	76,9	237,9	23.114,2	17,2	
15 Juli 1942	76,9	266,2	22.646,8	17,9	
10 " 1942	76,7	251,2	22.690,1	17,3	
23 Aug. 1939	77,0	27,2	8.140,0	22,2	
Data	Effecten	Diverse Activa	Circulatie	Rekg.-Crt.	Diverse Passiva
4 Aug. '42	20,8	1.758,0	21.343,6	2.803,8	557,1
15 Juli '42	18,2	1.155,5	20.436,9	2.712,9	528,9
10 " '42	19,3	1.293,5	20.731,5	2.694,0	511,4
23 Aug. '39	982,6	1.380,5	8.709,8	1.195,4	394,2

GEZAMENLIJKE STATEN VAN DE NATIONALE BANK VAN BELGIË EN VAN DE EMISSIEBANK TE BRUSSEL.
(in mill. Francs)

Data	Goud, specie, deviezen en Reichskredit-kassen	Credit a. h. particuliere bedrijfsleven	Credit aan Staat en openbare lichamen	Overheidsfondsen	Circulatie	Postchèque-ambt	Rekening-Courant
6 Aug. '42	43.667	275	21.403	2.077	59.219	3.889	3.526
30 Juli '42	43.551	335	20.972	2.100	58.476	3.937	3.791
23 " '42	43.053	331	20.514	2.101	57.944	3.871	3.431
16 " '42	42.267	500	21.230	2.066	57.578	3.865	3.867
9 " '42	41.367	464	21.255	2.070	57.246	3.847	3.323
8 Mei '40	23.606	5.394	695	1.480	29.806	—	909

Alfabetische Index Overheidsmaatregelen op Economisch gebied

(Zie voor den alfabetischen index Overheidsmaatregelen in 1941 het Jaarregister 1941, laatste bladzijde.)

	Blz.		Blz.		Blz.
Aardappelen	33, 47, 248, 314, 335, 354, 364	Hooi	335, 354	Registratierechten	59
Aardolieproducten	102, 345	Hout	248, 272, 335, 345, 354	Restaurants	75
Accijns	33, 185, 195, 354, 364	Industrie	238, 248, 345, 354, 363, 375	Rijwielen	47, 123
Advertenties	345	Kaas	75, 227, 315	Rubber	113, 123, 305
Afval	165	Kamers van Koophandel	47, 184	Ruwvoedergewassen	355
Arbeidszaken	113, 189, 215, 227, 248, 272, 305, 325, 345, 354, 364, 374	Kantoor machines	156	Slachtvee	33, 59, 67, 248, 272
Bakkerij	335, 345	Kapok	101, 165	Smeerolie	102
Bank- en Credietwezen	33, 195	Keramische Industrie	58, 194	Spaar- en betaalzegelkasbedrijf	102, 227, 355
Bankwet 1937	195	Klaver	354	Spertijden Kleinbedrijf	75, 123
Bedrijfsvorm	59	Klompfen	272	Suikerbieten	205
Bedrijfsorganisatie Vee en Vleesch	59, 305, 315	Kunstmest	59, 215, 335	Surrogaten	155
Belastingen	33, 59, 227, 248, 305, 355	Kwekerij	59, 354	Tankgas	205
Bindtouw	33, 215	Landbouw	33, 47, 59, 67, 75, 85, 93, 102, 155, 165, 195, 205, 215, 227, 248, 305, 364, 375	Textiel	102, 325, 364
Binnenscheepvaart	59, 156, 238, 248	Landstand, Nederlandsche	33, 102, 272	Tuinbouw	33, 59, 102, 205, 227, 364
Bloembollen	364	Leeningsfond 1940	102	Turf	59, 335
Roemkwekerij	155	Loonbelasting	335	Tweelandenorganisaties	59
Boschbouw	185	Lucerne	354	Uien	33
Bouwnijverheid	47, 58, 113, 325	Machines	215	Varkens	59, 227, 315
Buitenlandsche Handel	47, 59, 75, 101, 113, 155, 204, 215, 227, 238, 272, 314, 325, 345, 374	Meel en -producten	101, 195	Vee 67, 165, 185, 195, 205, 227, 248, 272, 315, 355, 375	
Chemische Industrie	58, 184, 248	Merkengeld	113	Veenproducten	113
Deviezenverkeer	33, 59, 167, 335, 355	Metalen	47, 58, 75, 155, 184, 195, 227, 238	Veevoeder	47, 102, 238
Diamant	113	Middenstand	195, 215, 272	Vennootschappen	325, 363
Distributie	354	Mijnbouw	305	Vennootschapsbelasting	227, 305, 335
Dividendebeperking	59, 335	Motorbrandstof	58, 165, 215, 305, 325	Verf en -grondstoffen	102, 165
Drankwet	58	Nationale Plan	101, 345	Vermogensbelasting	227, 305
Drukwerk	345	Nederlandsche Coöperatieve Raad	194	Vervoerswezen	59, 102, 165, 248, 375
Economische Sancties	194	Nicotine	102	Vestigingseischen	102
Eieren	248, 354	Oliën en vetten	102, 195, 215, 305	Vezelstoffen	215
Electriciteit	334	Omzetbelasting	59, 102, 227, 315, 335, 364	Visscherij	33, 59, 102, 123, 215, 305, 325
Electrotechnische Industrie	58	Ondernemingsbelasting	227, 364	Vlas	59, 75, 227, 248
Fruit	59, 315, 345	Oorlogsschade	123, 184, 195	Vleesch	59, 165, 185, 205, 315, 355
Garnalen	123	Oost-Compagnie, Nederlandsche	314	Voederbieten	215
Gas	334	Organisatie Bedrijfsleven	47, 102, 113, 123, 165, 195, 204, 215, 227, 238, 248, 305, 314, 325, 335, 345, 354, 363, 375	Voedselvoorziening	33, 47, 59, 75, 123, 155, 185, 205, 227, 355, 364, 375
Gasgeneratoren	325	Paarden	215	Vruchtboomen	355
Gevogelte	47	Pacht	67, 102, 123, 165, 335, 354	Vijandelijk vermogen	215
Goederen voor Duitse Weermacht	345	Papier	58, 102, 195, 204, 215, 335	Warenuwet	305
Gort	335	Pelteryen	58	Wol	205
Grafische Industrie	58, 75, 194	Pensionbedrijven	58, 248	Wijnbelasting	33
Granen	205	Peulvruchten	205	Zaden	47, 59, 102, 123, 156, 195, 205, 335, 364
Gras	354	Phuimveehouderij	165, 248, 354	Zuidvruchten	195
Grasland	33, 67, 85, 155, 205	Postverkeer	59	Zuivel	227, 335, 355, 364
Groenten	33, 155, 315, 335, 345	Prijsregeling	47, 58, 75, 101, 113, 123, 155, 165, 184, 195, 204, 215, 227, 238, 248, 305, 314, 325, 335, 345, 363		
Handel	204, 215, 227, 238, 248, 314, 325, 345, 354, 363, 375	Radio	47		
Hennep	205	Rantsoencoring	227		
Heffingen	354				

Publicaties van het Nederlandsch Economisch Instituut:

21. Dr. W. L. VALK
Production, pricing and unemployment in the static state (f 3,15* geb., f 2,10* ingen.)
22. Dr. H. J. FRIETEMA
Productie en prijsvorming op de Engelsche markt van Nederlandsche, Deensche en koloniale boter (f 3,15)*
23. Dr. Ir. A. BAARS
Openbare werken en conjunctuurbeweging (f 2,10)*
24. Dr. Ir. F. J. C. VAN DER SCHALK
Een analyse van de arbeidsproductiviteit in Nederland (f 2,60)*
25. Dr. L. R. W. SOUTENDIJK
Methoden tot het vaststellen van den omvang der besparingen (f 2,60)*
26. J. VAN DER WIJK
Inkomens- en Vermogensverdeling (f 2,60)*
27. Dr. T. KOOPMANS
Tanker freight rates and tankship building (f 3,15* geb., f 2,10* ingen.)
28. Overzicht van de ontwikkeling der handelspolitiek van het Koninkrijk der Nederlanden van 1923 tot en met 1938, samengesteld door een groep medewerkers van het N.E.I., onder leiding van Prof. Mr. P. Lief tinck (f 2,10)*
29. Dr. A. WINSEMIUS
Economische aspecten der internationale migratie (f 2,10)*
30. Dr. H. M. H. A. VAN DER VALK
Egalisatiefondsen en monetaire politiek in Engeland, Nederland en de Vereenigde Staten (derde gewijzigde druk) (f 2,10)*
31. M. J. SCHUT
Tinrestrictie en tinprijs (f 1,55)*
32. Dr. J. R. A. BUNING
De beleggingen der bijzondere spaarbanken in Nederland (f 3,65)*

Uitgave: De Erven F. Bohn N.V. Haarlem

Verkrijgbaar in den boekhandel